

פרק עשירי - הזרוע והלחיים

מצות עשה על כל שוחט בהמה טהורה לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה, שנאמר (דברים יח א) וְזֶה יְהִי מִשְׁפֹּט הַבְּהֵמִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זְבָחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וְנִתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶד. פרק זה יעסוק בביאור פרטי המצוה.

משנה

הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶד נִזְהָנִין בְּאֶרֶץ וּבַחֲצִיזָה לְאֶרֶץ, כַּפְּנֵי הַפִּית וְשָׁלֹא כַּפְּנֵי הַפִּית, בַּחוּלִין אֲכָל לֹא בְּמוֹקְדָשֵׁי, שְׁתִּיה בְּרֵיז - ואף שלכאורה ראוי היה לחייב גם בקדשים מקל וחומר הבא, ומה אם החולין שאינן חייבים בחזה ושוק אינם דין שחייבים במתנות, וקיבה, קדשים שחייבים בחזה ושוק אינו דין שחייבים במתנות, תלמוד לומר (ויקרא י טז) כִּי אֵת חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לַקֹּחֵתִי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזְבְּחֵי שְׁלֹמֵיהֶם וְאַתֶּן אֹתָם לְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחֶק עֹלָם, המילה 'אתם' באה למעט וללמד שאין לו לכהן מקרבן השלמים אלא מה שאמור בענין - חזה ושוק ולא דבר אחר. המשנה מבארת את דין המתנות בקדשים שנפדו מקדושתם, ואגב זאת מפרשת כמה עניינים נוספים הקשורים לקדשים אלו: כל הקדשים שנקדם מום קבוע להקדשן - בהמות שהיה להן מום קבוע והקדישן למזבח, מאחר שאינן ראויות למזבח אין חלה בהן קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד ולכן אם נפדו הרי הן כחולין גמורים ותייבין בכבודה שאם ילדו בכור הרי הוא קדוש וניתן לכהן וכן חייבים במתנות לאחר הפדיון, ויוצאין על ידי הפדיון לחולין להגזו ולהעבד - להיות מותרים לגזוז את צמרים ולעבוד בהם, ויולדו ויחלבו מותר בהנאה לאחר פדיון, והשוחטן בחוץ - מחוץ לעזרה פטור מכרת אף לפני שנפדו, ואין עושים תמורה שאם העמיד אצל בהמה כזו אפילו לפני שנפדתה בהמה אחרת שהיא חולין ואמר 'זו תמורת זו' אין בדבריו כלום, ואם מתו פדו, וכל אלו הדינים נוהגים בכל הקדשים שקדם מומם להקדשם חוץ מן הכבדור ומן הפעושר בהמה, שאף על פי שקדם מומם להקדשם חלה בהם קדושת הגוף, ומאחר שכן, דינם כקדשים שקדם להקדשם למומם ושידיניהם מבוארים בסמוך.

המשנה מבארת את דין הקדשים שהוקדשו בהיותם תמימים ואחר כך נפל בהם מום: כל שקדם הקדשן את מוקן - בהמות שהוקדשו בהיותן תמימות וחלה בהם קדושת הגוף ולאחר מכן נפל בהן מום, או מום עובר קודם להקדשן - או שהיו בהמות בעלות מום עובר ושיעבור לאחר זמן והקדישן למזבח, ועל ידי זה חלה בהן קדושת הגוף גמורה, משום שמום עובר נידון כמי שאינו, ולאחר מכאן נולד להם מום קבוע, ונפדו ויצאו על ידי פדיונם לחולין לענין זה שעבשו הם מותרים באכילה, מכל מקום פטורין מן הכבודה ומן המתנות, ואינן יוצאין על ידי הפדיון לחולין לענין להגזו ולהעבד, ויולדו ויחלבו אסור אף לאחר פדיון, והשוחטן לפני שנפדו בחוץ - מחוץ לעזרה חייב כרת, ועושים תמורה, שאם העמיד אצל בהמה כזו לפני שנפדתה בהמה אחרת שהיא חולין ואמר 'זו תמורת זו', נתפסת הקדושה בבחמת חולין ודינה להיקרב למזבח, ואם מתו מעצמם לפני שנפדו אין פודים אותם על מנת להתיר את בשרם בהנאה ולהאכילם לכלבים אלא יקברו.

גמרא

שנינו במשנה שהיה מקום לחייב קדשים במתנות מקל וחומר מחולין, אם לא שנאמר מיעוט מפורש. הגמרא מקשה על כך: מבואר במשנה

דמַעְמָא שאין המתנות נוהגות בקדשים הוא משום דקָתַב רַחֲמָנָא בענין חזה ושוק 'אוֹתָם' ושרק חזה ושוק ניתנים לכהנים מקדשים ולא זרוע לחיים וקיבה, הָא לֹא הֵכִי הוּא אֲמִינָא קְדָשִׁים חֵיבִין בְּמַתְנֹת מַקְל וְחֹמֵר מִחוּלִין, וקשה, דאִיכָא לְמִפְרָד, שמה לחולין שִׁבְן חֵיבִין בְּכַבְּוּדָא אבל קדשים פטורים מבכורה, ולא ניתן ללמוד מהם בקל וחומר. מתרצת הגמרא: תִּיתִי - יש ללמוד את הקל וחומר מוֹקְרִים של חולין, שלגביהם לא שייך לפרוך 'שכן חייבים בבכורה', שהרי אינם יולדים.

מקשה הגמרא: מה לְוֹקְרִים של חולין שִׁבְן חֵיבִין בְּרֵאשִׁית הַגִּזוּ, אבל קדשים פטורים מראשית הגז. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את הקל וחומר מְתִישִׁים של חולין, שאין בהם לא בכורה ושהרי זכרים הם ולא ראשית הגז, ולא שייכות בזה הפירכות הגז.

מקשה הגמרא: מה לְתִישִׁים חולין שִׁבְן נְכַסִּין לְדִיר לְהַתְעַשֵּׂר, אבל בקדשים אינה נוהגת מצות מעשר הבהמה. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את הקל וחומר מְתִישִׁים זְקָנִים של חולין, שכבר נתעשרו ואין צריכים להתעשר עוד.

מקשה הגמרא: מה לְתִישִׁים זְקָנִים של חולין שִׁבְן נְכַסִּים כִּבְר לְדִיר לְהַתְעַשֵּׂר, אבל קדשים לא נתעשרו מעולם. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את הקל וחומר מְלֻקָּח - מבהמה שלא נולדה ברשותו אלא קנאה, שאינה חייבת במעשר, וכן אפשר ללמוד מיתום - בהמה שמתה אמה בשעת הלידה שגם היא פטורה ממעשר. ולפי זה לא שייכת שום פירכה מהנזכרות לעיל ומדובר גם כאן בתיישים זכרים, שאין בהם לא ראשית הגז ולא בכורה.

מקשה הגמרא: מה לְלֻקָּח וְיָתוּם שִׁבְן ואף על פי שהם עצמם אינם נכנסים לדיר להתעשר אבל על כל פנים נכנסין בְּמִינָן לְדִיר לְהַתְעַשֵּׂר - בהמות אחרות שהן בנות מינן אלא שאין עליהן שם לקוח או יתום חייבות במעשר. נמצא שעדיין יש צד חומרא בחולין, ואי אפשר ללמוד מחולין לקדשים. מתרצת הגמרא: בְּמִינָן קְאָמְרָת - הלכת אחרי 'מין' בהמה, אם כן אין כאן צד חומרא בחולין כלפי קדשים שהרי קְדָשִׁים נְמִי - גם כן בְּמִינָן נְכַסִּין לְדִיר לְהַתְעַשֵּׂר, וכגון חולין שהם בהמות בני אלו ונתן המין שבקדשים, והיבים במעשר בהמה. נמצא שאין שום פירכה על הקל וחומר המבואר במשנה,

ולכן אם לא המיעוט של 'אוֹתָם' היינו אומרים שגם קדשים חייבים במתנות מקל וחומר. במשנה מבואר שחולין אינם חייבים בחזה ושוק, הגמרא מקשה על כך: וְהָיוּ חוּלִין חֵיבִין בְּחֹזֶה וְשׁוֹק מְקָל וְחֹמֵר, ומה קְדָשִׁים שאף שאין חייבים במתנות עם כל זה חייבין בחזה ושוק, אם כן חולין שחייבין במתנות ונמצא שהם חמורים יותר מקדשים אינו דין שיהיו חייבין בחזה ושוק.

מתרצת הגמרא: אֲמַר קְרָא בענין המתנות (דברים יח א) וְזֶה יְהִי מִשְׁפֹּט הַבְּהֵמִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זְבָחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וְנִתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶד, ויש לדרוש 'זה' אין [כן], אבל מִדֵּי אֲחֵרִינָא [דברים אחרים] לא, כלומר לא ניתן לכהנים מבהמת חולין אלא זרוע לחיים וקיבה, אבל לא דבר אחר. הגמרא מוכיחה שאין צורך בדרשה זו: אֲלֵא טַעְמָא דְקָתַב רַחֲמָנָא 'זה' - לדברין אין הטעם לפטור מחזה ושוק בחולין אלא משום שנאמר זה, הָא לֹא הֵכִי הוּא אֲמִינָא חוּלִין חֵיבִין בְּחֹזֶה וְשׁוֹק, וקשה הָא בְּעֵי - שהרי החזה והשוק טעונים תְּנוּפָה, ואם נחייב בחזה ושוק בחולין היבא לינופניהו - היכן יניף אותם, אי אֲכָרְא - אם יניף בחוץ לעזרה הלא 'להניף אתו תְּנוּפָה לְפָנֵי ה' (ויקרא ז ט) כְּרֵתִיב, וחוץ לעזרה אינו נקרא 'לפני ה'.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' ב
1 האבר עמה. ומר סבר אינו כְּמוֹהוּ - ורבי שמעון סבר שכיון שבהרמת
2 האבר אין הבהמה עולה עמו, אינם כגוף אחד ואינו נכשר בשחיטתה.
3 הגמרא מביאה אמורא נוסף המבאר כך את מחלוקתם: וְאֵף רַבִּי
4 יוֹחָנָן סָבַר שְׂבָאוֹחוּ בְּקָמָן וְאֵין גְּדוֹל עוֹלָה עִמּוֹ קָא מִיפְלְגִי.
5 דְרַבִּי יוֹחָנָן רְמִי דְרַבִּי מֵאִיר אֲדַרְבֵּי מֵאִיר. מִי אֲמַר - וכי יתכן

6 שאמר רבי מאיר שאף שאוחזו בקמון ואין גדול עולה עמו
7 נחשבים כגוף אחד והרי הוא כְּמוֹהוּ, ורְמִינְהוּ - והרי קשה על
8 כך מדברי רבי מאיר במקום אחר, שכן שנינו שאוּכַל של תרומה
9 שְׁנַפְרָם וּמַעֲזָה בְּמַקְצֵת - שנחתך לשתי חתיכות והן מחוברות
10 במקצה,

בהמה בשלמותה לפני שהופרשו מתנותיה, וכגון שישראל הניח
 בהמה שחוטה אצל הכהן כפקדון, והכהן זכה במתנותיה, וְקִסְכָּר
האי תנא מתנות שלא הורמו – שלא הופרשו – כפי שהורמו דמין
 לענין הזכיה הממונית, שיכול הכהן לזכות במתנות לפני שהופרשו.
 הגמרא מקשה שוב על רב חסדא: **תא שמע** שנינו במשנה (פאה פ"ה
 מ"ד), **בעל הבית עשיר שהיה עוזב ממקום למקום וצריך ליטול**
לקט שקהה ופאה ומעשר עני לפי שנתן ללא מזונות, נוטל כשאר
 עניים כיון שכעת עני הוא, וְלִבְשֵׁיחֹזֶר לביטו וְשֵׁלֶם לעניים, דְּבָרֵי
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. ומבואר שאם נתחייב ממון לעניים, כל אחד מהעניים
 יכול לתובעו בדין, ומכאן יש ללמוד גם לענין מתנות כהונה שבהן
 הבא ראשון יכול לתובעו, וקשה על רב חסדא שאמר שמזיק מתנות
 כהונה פטור לפי שהוא ממון שאין לו תובעים.
 מתרץ רב חסדא: **אמר רב חסדא, מדת חסידות שנו כאן**, שאם
 חסיד הוא ישלם, אבל אי אפשר לתובעו בדין לפי שהוא ממון שאין
 לו תובעים.
 רבא שמע מבני בית המדרש את הקושיא ואת התירוץ בשם רב
 חסדא כפי שהובאו לעיל, ומוכיח שלא יתכן שהדברים נאמרו בצורה
 זו: **אמר רבא תנא תני** – התנא שנה וְשֵׁלֶם, שמשמעותו ישלם בעל
 כרחו, וְאֵת אִמְרֵתָּ בָּשֶׁם רב חסדא **מדת חסידות שנו כאן**, וְעוֹד וכי
מְדַרְבֵּי אֱלִיעֶזֶר ליקום וליתוב – תעמוד ותקשהו, והלא חכמים
 חולקים עליו שם, ואומרים: עני היה באותה שעה ואינו חייב לשלם,
 ואם כן גם אם תאמר שבדעת רבי אליעזר מוכח שהוא ממון שיש לו
 תובעים, אבל בשיטת חכמים יש לומר שחולקים עליו בזה, והלכה
 כחכמים. ברור אם כן שלא זו היתה הקושיא ולא על זה נאמר
 התירוץ של רב חסדא.
 רבא מעמיד את השמועה בצורה הנכונה: **אלא הקושיא היתה**
מפיא של אותה המשנה, שכן שנינו שם וְחֲכָמִים אומרים עני היה
באותה שעה ולכן אינו צריך לשלם כשיחזור. ויש לדייק, **מעמא**
 שפטור כיון דְּעֵנִי היה, **הא** אם עשיר היה באותה השעה ונטל מתנות
 עניים באיסור, **משלם**, ואמאי – ומדוע, לְהֵינּוּ – הלא ראוי שיהיה
כְּמִזְיק מַתְנֵת כְּהוֹנָה או שְׂאֵבְלָן, שלדעת רב חסדא פטור לפי
 שהוא ממון שאין לו תובעים. וזו היא הקושיא שעליה **אמר רב**
חסדא, מדת חסידות שנו כאן, כלומר, מה ששנינו עני היה באותה
 שעה ופטור מלשלם, ומדויק שאם היה עשיר צריך לשלם הכוונה
 שאם חסיד הוא צריך לשלם בשביל לצאת ידי שמים.
 הגמרא מקשה על רב חסדא שוב: **תא שמע**, שנינו בברייתא, מְנִין
לבעל הבית שאכל פירותיו מכלין [לפני שהופרשה מהם תרומה],
וכן לוי שאכל מעשרותיו מכלים – שאכל מעשר ראשון לפני
 שהפריש ממנו תרומת מעשר, מְנִין שְׂפִטוֹר מן הַתְּשֻׁלוּמִין לכהנים,
תלמוד לומר (ויקרא כב טו) **ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר**
ירימו לה', פסוק זה מדבר בתרומה ויש לדרוש ממנו שאין לה לכהן
כהן ובקדשי בני ישראל וייתנו בתרומהו) **אלא משעת הרמה ואילה**,
 שכיון שנאמר בו 'אשר ירימו לה' משמע שאין התרומה נקראת 'לה'
 עד שירימו, כלומר שאינה נעשית חלק גבוה לפני ההפרשה, ורק
 לאחר ההפרשה היא חלק גבוה ויש לה דין של ממון כהן. והנה
 הברייתא תלתא את הפטור מתשלומין בכך שהתרומה עדיין לא
 הורמה, ומשמע **הא משעת הרמה ואילה** אם אבל את התרומה
מיתא – על כל פנים **משלם**, ואמאי – ומדוע, לְהֵינּוּ – הלא ראוי
 שיהיה כְּמִזְיק מַתְנֵת כְּהוֹנָה או שְׂאֵבְלָן שאמר רב חסדא שהוא
 פטור.
 מתרצת הגמרא: **הכא נמי** – גם כאן, כמה שדייקנו שמשעת הרמה
 אם אבל ישראל חייב לשלם, אין הכוונה להרמה ממש, אלא מדובר

אי אמאי – ואם יניח בפנים, נמצא **קא מעייל** – מכניס חולין לעזרה
 והרי כשם שאסור לשחוט חולין בעזרה כן אסור לעשות שם כל
 מעשה שהוא כעין הקרבה כגון תנופה, הִלְכָּךְ לא אפשר לקיים
 כתיקנה את מצות החזה והשוק בבהמת חולין, ועל כרחך שאין מצוה
 זו נהגת בחולין כלל.
 נתבאר שאין צורך לדרוש מ'זה' (דברים יח א) לפטור מחזה ושוק
 בחולין. לכן מקשה הגמרא: **אלא 'זה' למה** לי. מתרצת הגמרא:
לכדרב חסדא, דאמר רב חסדא המזיק מתנות כהונה וכגון
ששרפם באש או השליכם לים קודם שנתן לכהן או שְׂאֵבְלָן, פטור
מלשלם. ולמדנו זאת מהנאמר 'זה', כדלהלן.
 הגמרא מרחיבה בסוגיית 'מזיק מתנות כהונה'. **גופא, אמר רב**
חסדא, המזיק מתנות כהונה או שְׂאֵבְלָן פטור מלשלם. ומפרש רב
 חסדא, **מאי מעמא, איבעית אימא** משום דְּכִתְיִב בענין המתנות
 'זה', ומשמע שאת הזרוע והלחיים והקיבה עצמם חייב לתת, אבל אם
 אינם קיימים וכגון ששרפם לא חייבה התורה בתשלומיהן. וְאִי־בֵעִית
אימא משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעים, שאין לממון זה
 בעלים שיוכלו לתובעו בדין, שאם יבוא כהן ויתבענו, יכול הוא לומר
 לו, לכהן אחר אני רוצה לתת ולא לך.
 הגמרא מקשה על הטעם השני בדברי רב חסדא: **מיתניבי**, שנינו
 בברייתא, **וזה יהיה משפט הכהנים** (דברים יח א), **מלמד שהמתנות**
דין, כלומר שענין המתנות תלוי בדין הנעשה על ידי הדיינים. מבררת
 הגמרא: **למאי הלכתא** – כלפי מה אמרו זאת, **לא** – וכי לא לענין
להוציאן את המתנות מיד הבעלים **פְּרִיגִין**, והיינו שהכהן הראשון
 שתובע את המתנות, בית דין מכריח את הבעלים לתת לו. וקשה על
 דברי רב חסדא שאמר שמתנות כהונה נחשבות כממון שאין לו
 תובעים.
 מתרצת הגמרא: **לא** לענין זה נאמר בברייתא שהמתנות דין, אלא
 לענין לחולקן **פְּרִיגִין**, שהדיינים אומרים לישראל לזה תתן המתנות,
 שהוא תלמיד חכם, ואל תתן לזה שהוא עם הארץ, וְכִדְרַב שְׂמוּאֵל
בר נחמני, דאמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מנין שאין
נותנין מתנת כהן עם הארץ, שנאמר (דברים יח א) **ויאמר לעם**
ליושבי ירושלים לתת מנת (לכהנים וללוים) **[הכהנים והלוים]**
למען יחזקו בתורת ה', **כל המזויק וכלומר**, העוסק בתורת ה' יש
 לו מנת – חלק כהונה, וְשֵׂאִינוּ מְזוּיָק בתורת ה' אין לו מנת.
 הגמרא מקשה שוב: **תא שמע**, שנינו בברייתא, **רבי יהודה בן**
בתירא אומר, משפט מלמד שהמתנות דין, יכול אפילו חזה
ושוק דין, תלמוד לומר 'זה', שרק המתנות הן 'דין' ולא חזה ושוק,
 שואלת הגמרא: **למאי** – לגבי איזה ענין אמרו שהמתנות דין,
אלימא לחולקן פְּרִיגִין (שאומרים לו לתת לתלמיד חכם ולא לתת
 לעם הארץ) כמו שיתרצת לעיל, קשה, הרי בברייתא נאמר שבחזה
 ושוק אין דין כן, ואמאי – וכי חזה ושוק לאו פְּרִיגִין מיתלקו,
 כלומר, וכי יכול הוא לתת חזה ושוק לכהן עם הארץ, והלא כל
 מתנות הכהונה אינם ניתנים אלא לכהן תלמיד חכם, כפי שלמדנו
 לעיל, **אלא לאו** – אלא ודאי כוונת הברייתא שהמתנות דין לענין
להוציאן אותן פְּרִיגִין, וקשה על רב חסדא שאמר שמתנות כהונה הן
 ממון שאין לו תובעים.
 מתרצת הגמרא: **הכא כמאי עסקינן, דאתו לידיה** – שהמתנות באו
 לידי הכהן וזכה בהן, ואחר כך גולם זה ממנו, ועל זה נאמר
 שמוציאים אותן בדיינים משום שהן כשאר חפציו של הכהן.
 הגמרא תמהה: **אי דאתו לידיה, מאי למימרא** – מה השמיעה
 הברייתא, הלא פשוט הוא. מתרצת הגמרא: מדובר דאתו לידיה
כְּמַבְלִייהו – שהמתנות הגיעו לידי הכהן כטבל, כלומר שבאה לידו